

Filip De Rycke
Luc Simons
Marc Timmermans (red.)

OPENHEID VOOR HET LEVEN

Bewust en verantwoord ouderschap volgens

Humanae Vitae

uitgeverij
Betsaida
's-Hertogenbosch

Inhoud

Inleiding		9
DEEL I		
Filosofische en theologische achtergronden		
<i>Humanae Vitae</i> in het kort	<i>Jan Peeters</i>	17
Nieuwe aspecten van het probleem en bevoegdheid van het leergezag		17
Leerstellige beginselen		18
Richtlijnen voor de pastoraal		23
Tragische vergissing of profetisch?	<i>Marc Timmermans</i>	27
Inleiding		27
De pauselijke commissie (1963-1966)		28
De belangrijkste interventies van Paulus VI, voorafgaand aan de encycliek		35
De paus wordt onder druk gezet		38
<i>Het Memorandum van Krakau</i>		42
Terugblik van Paulus VI		45
Na <i>Humanae Vitae</i> : de verwarring wordt groter		47
Johannes Paulus II en <i>Humanae Vitae</i>		50
Tot slot		53
Een innerlijke leidraad tot groei als persoon - <i>Filip De Rycke</i>		55
Inleiding		55
Historisch-theologische achtergronden		64
De natuurwet omtrent de menselijke seksualiteit vanuit personalistisch perspectief		85
De natuurwet als fundament van een theologische symboliek		94
Besluit: een beginsel tot groei als persoon, ten dienste van de samenleving		96

DEEL II

De zending tot bewust ouderschap

De schoonheid van Gods plan	<i>Janet E. Smith</i>	101
<i>Humanae Vitae, De Theologie van het Lichaam</i> en verder	<i>Luc Simons</i>	107
Verdieping van de huwelijks­theologie in de aanloop naar, tijdens en na het Tweede Vaticaans Concilie		107
<i>Humanae Vitae, De Theologie van het Lichaam</i> en verder		112
Getuigenissen van echtparen die natuurlijke gezins­planning leven		127
Enkele pastorale vragen in verband met <i>Humanae Vitae</i>		132
Natuurlijke geboorteregeling en seksuele voorlichting	<i>Pierre Hernalsteen</i>	141
Korte voorgeschiedenis		141
Risicogedrag, problemen en een brede preventie		142
Seksuele opvoeding in het licht van <i>Humanae Vitae</i>		145
Het belang van een goede huwelijks­voorbereiding	<i>Brechtje Loenen</i>	149
Liefde		149
Het sacrament van het huwelijk & seksualiteit		150
Natuurlijke geboorteregeling in de praktijk:		152
Behoedt natuurlijke geboorteregeling voor echtscheiding?	<i>Walter en Michaela Rhombert, Hubert Weissenbach</i>	155
Een internationale enquête rond natuurlijke geboorte­regeling		155
Het onderzoek		156
Details over het onderzoek: resultaten		156
Belangrijke inzichten die uit deze enquête voortkomen		161
Aanvullingen en reflecties bij de methode van natuur­lijke geboorteregeling		162
Medische aspecten van natuurlijke geboorteregeling		163
Waarom is natuurlijke geboorteregeling zo weinig bekend?		164
Wat zou in de toekomst verbeterd kunnen worden?		165

DEEL III

Verschillende methoden van natuurlijke geboorteregeling

Natuurlijke geboorteregeling: een kort historisch overzicht		
	<i>Pierre Hernalsteen</i>	171
Historisch overzicht		171
Betrouwbaarheid van natuurlijke methoden		173
Omkeerbaarheid		176
Moderne technologieën		176
Instituten van wetenschappelijk onderzoek rond natuurlijke geboorteregeling	<i>Pierre Hernalsteen</i>	179
De symptothermale methode Sensiplan®	<i>Pierre Hernalsteen</i>	183
Historisch		183
Werkwijze		183
Betrouwbaarheid		186
Voordelen		186
Nadelen		187
Levenssituaties		187
Besluit		187
FertilityCare	<i>Judith van Hoof</i>	189
Ontstaan en principes		189
Baarmoederhalsslijm als bio-indicator		190
Tijdens de gehele vruchtbare levensfase		191
Voordelen van FertilityCare		191
Een seksualiteit die de hele mens omvat		192
Cursus: FertilityCare aanleren		192
Slot		193

DEEL IV

Humanae Vitae, tekst en uitspraken van latere pausen

<i>Humanae Vitae</i>	<i>paus Paulus VI</i>	197
Het getuigenis van drie pausen	<i>Marc Timmermans</i>	223
Johannes Paulus II		224

Benedictus XVI	231
Franciscus	236

DEEL V
Selectie uit literatuur

Literatuurlijst	241
Over de auteurs	245

Inleiding

Pluto [de god van de onderwereld] was verliefd geworden op Persephone. Met de hulp van Zeus wist hij haar heimelijk te ontvoeren. Demeter trok bij dag en bij nacht met lampen de aarde rond om haar [dochter] te zoeken. Toen ze van de bewoners van Hermione vernam dat het Pluto was die haar ontvoerd had, verliet ze de hemel, zierend van woede op de goden, en reisde in vrouwengedaante naar Eleusis. (...)

Zeus gaf Pluto de opdracht om Persephone weer naar boven te laten gaan. Opdat zij niet te lang bij haar moeder zou blijven, gaf Pluto haar een pit van een granaatappel, die ze opat zonder de gevolgen daarvan te voorzien. (...) Persephone moest telkens een derde van het jaar bij Pluto blijven, de overige tijd was ze bij de goden¹.

De mythe over Demeter en Persephone (Ceres, de godin van de landbouw, en Proserpina volgens de Romeinse versie) maakt duidelijk dat de mens zich reeds vanaf de antieke tijd verwonderd heeft over het feit dat de loop van de kosmos en de gang van het leven geordend zijn volgens cycli.

Het verhaal van de roof van Persephone, bekend bij alle liefhebbers van de klassieke oudheid en een populair onderwerp in de beeldende kunst, vormt een mythologische duiding van de wisseling van de seizoenen, waarbij de cyclische vruchtbaarheid van de aarde verbeeld wordt door de aan- en afwezigheid van Persephone. Tegelijk illustreert deze mythe ook dat de mysteries van de liefde tussen ouders en kinderen en van de vruchtbaarheid van man en vrouw gekenmerkt worden door een dynamische relatie van nabijheid en afstand.

¹ De mythe van Demeter en Persephone wordt verhaald in ps.-Apollodorus, *Bibliotheca*, 1,29 en in vele andere antieke teksten.

Afkomstig uit de antieke tijd, net zoals de vertellers van de klassieke mythologie, maar uit een ander cultuurgebied, drukt de auteur van het boek Prediker – één van de meest opmerkelijke boeken uit de Bijbel – dezelfde werkelijkheid uit op de hem kenmerkende, dichterlijke wijze.

Alles heeft zijn uur,
 alle dingen onder de hemel hebben hun tijd.
 Er is een tijd om te baren
 en een tijd om te sterven,
 een tijd om te planten
 en een tijd om wat geplant is te oogsten.
 Een tijd om te huilen
 en een tijd om te lachen,
 een tijd om te rouwen
 en een tijd om te dansen.
 Een tijd om te omhelzen
 en een tijd om van omhelzen af te zien².

De menselijke vruchtbaarheid kent een dynamisch karakter, dat vooral bepaald wordt door de cyclische natuur van de vrouw. Van oudsher zijn vaak enigszins primitieve en meestal technische pogingen gedaan om in te grijpen in de menselijke vruchtbaarheid. Toch is het vooral sinds de ontwikkeling van hormoonpreparaten dat contraceptiva een massale verspreiding kregen en gepromoot werden in voorlichting en onderwijs. De vraag naar een moreel oordeel omtrent het thema van kunstmatige geboortebeperving kreeg hierdoor een nieuwe actualiteit.

In aansluiting bij een uitdrukkelijke wens, geformuleerd op het Tweede Vaticaans Concilie, en verder bouwend op het onder-richt van zijn voorgangers heeft paus Paulus VI zich over deze materie uitgesproken in een schrijven dat behoort tot één van de meest omstreden kerkelijke documenten uit de twintigste eeuw. In *Humanae Vitae* gaat de paus in op de vraag of de biologische en technische vooruitgang die door de wetenschap geboekt was, aangewend kan worden om de natuurlijke cycli van de vruchtbaarheid te doorbreken of juist te ondersteunen. Paus Paulus VI

² Pred 3,1-2.4.5b (*Willibrordvertaling* 1975).

plaatst deze thematiek in de bredere context van wat genoemd wordt: een *bewust* ouderschap – waarbij een bijzondere nadruk ligt op de rol van het geweten van de echtgenoten – of een *verantwoord* ouderschap, zoals de term in het kerkelijke spraakgebruik is overgenomen³.

In de halve eeuw die verlopen is sinds het verschijnen van *Humanae Vitae*, hebben het biologische en theologische onderzoek niet stilgestaan. De artikelen in deze bundel zijn daarom samengebracht rond een tweevoudige focus: enerzijds een reflectie op de boodschap van *Humanae Vitae* en de wijze waarop deze (verkeerd) begrepen is in de periode na het verschijnen van het document, en anderzijds een presentatie van de huidige stand van het onderzoek omtrent natuurlijke geboorteregeling.

In het eerste deel van dit boek wordt nader ingegaan op de filosofische en theologische achtergronden van *Humanae Vitae*. Vooraf biedt Jan Peeters een toegankelijk overzicht van de inhoud van dit spraakmakende document van paus Paulus VI. Marc Timmermans licht in zijn artikel de wordingsgeschiedenis van de encycliek toe en verhaalt hoe het onderricht van de paus ontvangen werd door bisschoppen en theologen, met een bijzondere aandacht voor ons taalgebied. In deze bijdrage zijn ook de nieuwste inzichten verwerkt van het historische onderzoek hieromtrent, onder andere door de speciale commissie die door paus Franciscus in het leven werd geroepen naar aanleiding van de vijftigste verjaardag van *Humanae Vitae*. Het concept van de natuurwet, dat een belangrijke betekenis heeft in de argumentatie van paus Paulus VI en dat in de discussies over de encycliek fel bekritiseerd werd, vormt

³ De gave en opgave tot *bewust ouderschap* als de geëigende vertaling van *paternitas conscia* werd nader uiteengezet door Janet E. Smith, *Humanae Vitae. A Generation Later*, Washington D.C.: The Catholic University of America Press 1991, 272 (vgl. 381 noot 1); vgl. Id., *Conscious Parenthood*, in: *Nova et Vetera (Engl)* 6 (2008) 927-950 (deze tekst ook in Id., *Self-Gift. Essays on Humanae Vitae and the Thought of John Paul II [Renewal within Tradition]*, Steubenville [OH]: Emmaus Academic 2018, en een verkorte versie als Id., *Responsible Parenthood as Conscious Parenthood*, in: *Familia et Vita* 14 [2009] 144-156).

het onderwerp van de daaropvolgende bijdrage, waarin getoond wordt hoe dit traditionele concept verrijkt en verdiept is door het thomistisch-personalistische denken van paus Johannes Paulus II.

Deze historische en filosofisch-theologische reflecties worden in het tweede deel van dit boek geconfronteerd met het spanningsveld van het concrete huwelijksleven. Daarbij wordt getracht om handreikingen te bieden aan de echtgenoten voor de beleving van hun zending van bewust ouderschap, met het oog op zowel hun onderlinge relatie als op de opvoeding van de kinderen. *Janet Smith*, een Amerikaanse theologe die vermaard is omwille van haar studies over *Humanae Vitae*, brengt deze zending in verband met de uitnodiging die man en vrouw bij hun huwelijk ontvangen en tegenover elkaar uitspreken, om te delen in de scheppende Liefde van God. *Luc Simons* schetst de huwelijks-theologie van het Tweede Vaticaans Concilie die aan *Humanae Vitae* voorafgaat, en van paus Johannes Paulus II, die de leer van het document verder uitwerkt, en reikt op basis daarvan bouwstenen aan voor een echtelijke spiritualiteit. In aansluiting bij de ervaringen van echtparen die natuurlijke gezinsplanning beleven, geeft de auteur ook antwoord op een aantal concrete vragen die deze methoden kunnen oproepen.

Een gezonde en evenwichtige beleving van lichamelijkeheid, die ook tot uitdrukking komt in natuurlijke methoden van geboorteregeling, vormt een element van een integrale opvoeding in gezinsverband en maakt vooral ook deel uit van de seksuele voorlichting aan kinderen, die in de eerste plaats aan de ouders toekomt. Als een concrete handreiking aan echtparen bij dit belangrijke aspect van hun bewust ouderschap noemt *Pierre Hernalsteen* verschillende projecten van voorlichting, waarin de vrouwelijke cyclus en de methoden van natuurlijke geboorteregeling op een eerlijke en fijngevoelige wijze aan de orde gesteld worden. De plaats die aan dit thema toekomt binnen het kader van de huwelijksvoorbereiding wordt toegelicht door *Brechje Loenen*, mede aan de hand van het concrete getuigenis van een jong echtpaar. Tenslotte presenteren de Oostenrijkse artsen *Walter* en *Michaela Rbomberg* en *Hubert Weissenbach* de resultaten van een statistisch onderzoek, waaruit

blijkt dat natuurlijke gezinsplanning, als onderdeel van een omvattende huwelijksspiritualiteit, in verregaande mate bijdraagt aan de communicatie tussen de echtgenoten en daardoor de kans op echtscheidingen aanzienlijk vermindert.

Aan de achtergronden en verschillende methoden van natuurlijke geboortenregeling is het derde deel van dit boek gewijd. Een overzicht van de groeiende bewustwording hieromtrent en een presentatie van de verschillende instituten die op dit terrein wetenschappelijk onderzoek verrichten, worden geboden door *Pierre Hernalsteen*, die ook een beschrijving geeft van *Sensiplan*. Een alternatieve methode van natuurlijke geboortenregeling is *Fertility Care*, waarover *Judith van Hoof* schrijft.

Tenslotte wordt in het vierde deel van deze bundel de integrale Nederlandse vertaling afgedrukt van de encycliek *Humanae Vitae* van paus Paulus VI, gevolgd door een selectie van teksten waarin de latere pausen zich over dit document hebben uitgesproken. Een beknopte literatuurlijst rond *Humanae Vitae* en verwante thema's besluit dit boek.

Vijftig jaar na het verschijnen van de beroemde encycliek van paus Paulus VI wil deze bundel mede stem geven aan de oproep tot een nieuwe seksuele revolutie, die in overeenstemming is met de natuur van man en vrouw, zoals zij in zich het beeld dragen van de scheppende en teder liefhebbende God.

Filip De Rycke, pr.
Sint-Janscentrum, 's-Hertogenbosch
25 juli 2018